ڕۆژنامەنووس و حیزب
کێشەی مامەڵەکردنی ڕۆژنامەنووس وەک فەرمانبەر

(بەشی دووەم)

مەریوان وریا قانیع

لەبەشی یەکەمی ئەم نووسینەدا باسمان لە کێشەی ئاشکرانەکردن و شاردنەوەی زانیاری کرد و لەوەدواین کە «ئابوری حیزب» جەنگەڵێکی تاریک و سەرزەمینێکی نەناسراوە. ئەوەشمان ووت کە لەدۆخێکی لەو بابەتدا ڕۆژنامەنووس بۆ بەدەستهێنانی زانیاری ناچارە گوێ بۆ سەرچاوەی نهێنی و شاراوە ڕاگرێت. ئەمەش هەم لە ئێستادا کێشەی دورستکردوە و هەم لە ئایندەشدا کێشەی دی دروستدەکات. لەم بەشەدا لەو پەیوەندییە ئەدوێین کە ڕۆژنامەنووس و حیزب لە کوردستاندا بەیەکدیەوە گرێدەدات.

ڕۆژنامەنووس و سیستمە سیاسییە جیاوازەکان

لە ڕۆژی لەدایکبوونییەوە، ڕۆژنامەنووس بوونەورێکە شوێنی سەرنجی سیاسەتمەدار و دەسەڵاتداران. هەم لە سیستەمە دیموکراسییەکاندا و هەم لە سیستەمە دەسەڵاتگەر و دیکتاتۆری و تۆتالیتێرەکاندا و هەم لەو سیستەمانەشدا کە لەنێوان ئەم دووانەدان، ڕۆژنامەنووس ڕۆڵێکی گرنگ لە ژیانی نهێنی و ئاشکرای ئەو سیستمانەدا دەگێڕێت. هەر یەکێک لەو سیستمانە پێویستییەکی گەورەی بە مۆدێلێکی تایبەتی ڕۆژنامەنووس و ڕۆژنامگەریی هەیە. لەپاڵ ئەمانەشدا بزوتنەوە نەتەوایەتییەکان، بزوتنەوە چینایەتییەکان، بزوتنەوەی ژنان و پیران و منالان، بزوتنەوەی بەرگری لە ژینگە، لە گیانلەبەرە دەگمەن و نادەگمەنەکان و چەندانی دیکەش، هەموویان پێویستییەکی بەرچاویان بە ڕۆژنامەنووسان هەیە. هەموو ئەم لایەنانە خوازیاری ئەوەن کە ڕا و بۆچوون، باس و خواس، ویست و چاوەڕوانییەکانیان، لەڕێی ڕۆژنامەنووسان و کاری ڕۆژنامەگەرییەوە بەشێوەیەکی ئاشکرا بلاوببێتەوە و هێزە کۆمەڵایەتییەکانی ناو کۆمەڵگا بە خۆیان و داخوازییەکانیان ئاشناکەن. ئەم توانای ناساندن و ئاشناکردنەیە وایکردوە هەموو سیاسییەک ئەو ڕاستییە سادەیە بزانێت کە بۆ گەیاندنی هەواڵ و پلان و پەیامەکانی بە دەرەوەی خۆی پێویستی بە ڕۆژنامەنووسان و سیستمێکی تایبەتی ڕۆژنامەگەریی هەیە کە لەگەڵ کاراکتەری ئەو سیستمەدا بگونجێت کە دەیەوێت بەرقەراریکات. ڕەنگە لە دیدی سیاسییەکاندا ڕۆژنامەنووس گرنگترین گەمەکەرێکی کولتووری بێت.

پێوسیت ناکات بۆ سەلماندنی ئەو بۆچوونانەی سەرەوە دوور بڕۆین و نموونە لە شوێنانی دی بهێنینەوە، با لە عێراقەوە دەستپێبکەین. لە سی ساڵی ڕابووردودا ڕۆژنامەنووسانی بەعس ڕۆڵێکی گرنگیان بینیوە و دەبینن لە داڕشتنی خەیاڵی کۆمەڵایەتی و دیسپلینکردنی ئەو جیهانە ڕەمزییەدا کە ئینسانی عێراقی تێکەتووە. بەبێ ڕۆژنامەنووس و میدیا زەحمەت بوو بەعس بتوانێت کۆمەڵگای عێراقی لەسەر مۆدێلی سەربازگەیەکی گەورە بیناکات. ئەو ڕۆژنامەنووسەشی لەم پرۆسە گەورەیەی دیسپلینکردن و بە سەربازگەکردنەدا چالاکانە بەشدرابوویێت پلە و پایە و توانای مادی و مەعنەوی گەورەی خراوەتە بەردەم شوێن و جێیەکی گرنگی بەدەستهێناوە. بەم مانایە ڕۆژنامەگەریی ئامرازێک بووە بۆ جێگۆڕکێی کۆمەڵایەتی و گواستنەوە لە پایەیەکی نزمەوە بۆ بەرزتر. دیارترین نموونە تاریق عەزیزە کە سەرەتا ڕۆژنامگەرێکی سادەبوو لە ڕۆژنامەی السورە دواتر بووە وەزیری ڕۆشنبیری و دواتریش یەکێک لە پیاوە گەورەکانی بەعس لە عێراقدا. ئەو ڕۆژنامەنووسەشی

ئەم پرۆژەی چاودێری و دیسپلینکردنە خنکێنەرەی بەعسی قبووڵنەبووبێ و بیری لە کۆمەڵگا و جیهان و دەوڵەتێکی دیکە کردبێتەوە، بەعس یان گرتویەتی، یان کوشتویەتی یان شاربەدەری کردوە. درێژە لیستی ئەو نووسەر و رۆژنامەنووسانەی بەشێوەیەکی نائینسانی و تۆقێنەرانە لە عێراقدا مامەڵەیان لەگەڵداکراوە. لە تێڕوانینیدا بۆ رۆژنامەنووسان بەعس دوو پرنسیپی سەرەکی بەکارهێناوە، یان ئەوەتە هەمووانی کردۆتە فەرمانبەری حیزب و دەوڵەت و بەم کارەشی وەک کۆیلەیەکی فیکری بەگەڕیخستون و هەموو کاراکتەر و هەوڵ و داخوازییەکی سەربەخۆبوونی لێسەندونەتەوە، یان ئەوەتە دەمی داخستون و کوشتونی و گرتونی و ڕاوی‌ناون.

ئەگەر رۆڵی رۆژنامەنووسەکانی بەعس بنیادنان و بەهێزکردن و پاراستنی پایەکانی تۆتالیتاریزم بووبێت، ئەوا رۆڵی رۆژنامەنووسان لە سیستەمێکی دیموکراسیدا تەواو پێچەوانەی ئەو رۆڵەیە کە بەعس لە عێراقدا بە رۆژنامەنووسانی دابوو. لە سیستمی دیموکراسیدا رۆژنامەنووسان هێزێکی کۆمەڵایەتی و کولتووری و ویژدانی گرنگن، کاری سەرەکییان چاودێریکردنی دەسەڵات و ڕێگرتنە لەوەی بەشێوەیەکی خراپ بەکاربهێنرێت. رۆژنامەگەرییش یەکێکە لەو ئامرازە گرنگانەی بەهۆیەوە کۆمەڵگا دیموکراسییەکان رێ لە کۆبوونەوەی هەموو دەسەڵاتەکان لەدەستی نوخبەیەکی بچووکدا دەگرن. لە دیموکراسیەتدا رۆژنامەنووسان رۆژانە باس و خواس و مەسەلە گشتییەکان دەهێننە کایەوە و گفتوگۆ و دیالۆگی کراوەیان لەسەردەکەن، لەسەر کێشە هەنووکەییەکانی ژیانی ئەو کۆمەڵگایە ئەدوێن و دەبنە سەرچاوەیەکی گرنگی بەخشینی زانیاری و داخوازی و چاوەڕوانییەکانی خەڵک بە دەسەڵاتداران بۆ ئاگاداربوون لێیان و مامەڵەکردن لەگەڵیاندا . لەم سیستەمەدا رۆژنامەنووسان فەرمانبەری حیزب نین و لەژێر سایەی ئەمر و داخوازی و چاوەڕوانیەکانی حیزب و دەوڵەت و حکومەتدا نانووسن. کەمنین ژمارەی ئەو رۆژنامەنووسانەی لەم سیستەمەدا توانیویانە حکومەتی وڵاتەکەی خۆیان بڕوخێنن و وەزیر و دەسەڵاتدارانی گەورە ناچار بە دەستکێشانەوە و وازهێنان لە کار بکەن، بێگومان لە کاتی خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتدا . ڕەنگە باشترین نموونەی ئەم رۆڵە گرنگەی رۆژنامەنووسان ئەوەبێت کە سی ساڵێک لەمەوبەر لە ئەمریکادا بینیمان. لە ساڵی ١٩٧٢ دا دوو رۆژنامەنووسی ئەمریکی توانیان لەڕێگای کۆمەڵێک ووتارەوە کۆتایی بە دەسەڵاتی سەرۆک کۆماری ئەوکاتی ئەمریکا، نیکسۆن، بهێنن و حکومەتەکەی بڕوخێنن. دوو ساڵێک لەمەوبەر لە هۆڵەندا رۆژنامەنووسێک لەڕێگای ووتارێکەوە وەزیری کاروباری ناوخۆی هۆڵەندای ناچار بە دەستکشانەوە لە کارکرد. لە زۆر وڵاتی ئەوروپی دیکەشدا، کە دیموکراسیەت بەڕاستی سەروەرە، دەتوانین زۆر نموونەی لەم جۆرە بدۆزینەوە.

لە کوردستانی خۆشماندا رۆژنامەنووسان لە قۆناغی جیاجیادا رۆڵی جیاجیایان گێڕاوە، لە قۆناغی بەرگری و خەباتی چەکداردا رۆڵێکی گرنگیان بینیوە لە کۆکردنەوەی خەڵک لەدەوری شۆڕش و بەخشینی هێزێکی ڕەمزی و ویژدانی بە خەباتی چەکدار، ئەمڕۆکەش رۆڵێکی بەرچاو دەبینن لە کۆکردنەوەی خەڵک لەدەوری حیزب و هێزە سیاسییەکانی کوردستان. ئەم رۆژنامەگەرییە، لەمڕۆدا، هەم خاڵی باشی هەیە و هەم خاڵی خراپ، من لێرەدا مەودای باسکردنێکی تەواوی ئەو مەسەلانەم نییە، بەڵام چەند سەرنجێکی خێرا لەسەر دۆخی ئەمڕۆی ئەم رۆژنامەگەرییە دەردەبڕم.

ئاشکرایە ئەوەی ئەمڕۆ ماشێنی گەورەی ڕاگەیاندنی حیزبەکان بەڕێوەدەبات رۆژنامەنووسانی حیزبن. ئەوانن دیدی حیزب بۆ شەڕ و ئاشتی، ئێستا و ئایندە، دیموکراسیەت و کرانەوە، حکومەت و پەرلەمان، ئاین و کۆمەڵگا، یاسا و حوکمی یاسا، دۆست و دوژمن وەردەگێڕنە سەر ووتار و نووسین و سەرنج و بڵاویاندەکاتەوە. حیزب چی بوێت وا دەکەن، کە شەڕی دەوێت تەپڵی شەڕی بۆ لێئەدەن و کە باس لە ئاشتیش دەکات باس لە خێروبەرەکەتی ئاشتی دەکەن. لەمڕۆدا هەر یەکێک لە دوو هێزە باڵادەستەکەی کوردستان دەیان رۆژنامەنووسی هەیە کە رۆژانە هەواڵ و ئەو بەشە لە سیاسەتەکانی حیزب ئاشکرادەکەن کە حیزب دەخوازێت ئاشکاریانکات. ئەو قسانە دەنوسن کە حیزب دەیەوێت بنووسرێن و ئەو هەواڵ و زانیارییانە دەکەنە ووتار و نووسین کە حیزب پێیوایە دەبێت بنووسرێن. ئەم دۆخە وایکردوە بەشی هەرە زۆری رۆژنامەنووسانی کورد بە ڕادەیەکی ترسناک بێدەنگەبن لە کۆی ئەوشتانەی حیزب نایەوێت باسکرێن و کۆمەڵگای کوردی بیانزانێت. ئەوەشی ئامادەنییە وەک فەرمانبەرێکی حیزبی کاربکات یان لەدەرەوەی ویستی حیزبدا دەنوسێت، بە ئەندازەیەکی دیاریکراو

تووشی لێپرسینەوە دەبێت. چیرۆکی مەم بورهان قانیع، ئەو هەموو شکاتانەی لە ڕۆژنامەی هاوڵاتی دەکرێت، دەرکردنی دوو ڕۆژنامەنووسی بەتوانای وەک نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد و ئازاد سوبحی لەهەولێر لەسەر کار، شایەتی ئەم ڕاستییەن.

بێگومان ئەو سیستمە ڕۆژنامەگەرییەی ئەمڕۆکە لە کوردستاندا ئامادەیە ناکرێت بەو سیستمە بەراوردکرێت کە بەعس لە عێراقدا دروستیکردبوو، هەرکەسێک ئەم کارە بکات بێویژدانییەکی گەورەدەکات. بەڵام هەموو بیرکردنەوەیەک لە خۆ بەراوردکردن بە بەعس هەڵەیەکی ئەخلاقی و سیاسی و ویژدانی گەورەیە، بەعس هێزێکی دڕندەیە و سەرۆکەکەشی یەکێکە لە خوێناویترین دیکتاتۆرەکانی سەدەی بیستەم، لەکاتێکدا بزوتنەوەی ناسیۆنالیزمی کوردی بزوتنەوەیەکە بەدرێژایی تەمەنی لەشەڕدابووە لەگەڵ ئەم سیستمەدا، بۆیە هەموو ئەوانەی ئەمڕۆکە ئەو سیستمەی لە کوردستاندا بەرقەرارە بە بەعسی بەراورد دەکەن و پێماندەڵێن بروانە ئێمە لە بەعس باشترین، هەم خیانەت لە خۆیان و هەم لە خەڵک و هەم لە مێژووی ناسیۆنالیزمی کوردی دەکەن.

ڕۆژنامەگەریی و دەسەڵات لە کوردستاندا

لە سادەترین پێناسدا ڕۆژنامەگەریی بەو چالاکییە تایبەتە دەگوترێت کە سەرقاڵی کۆکردنەوە و ڕێکخستن و چاپ و بڵاوکردنەوەی هەواڵ و ڕووداو و بۆچوون و سەرنجە نەناسراو و جیاواز و هەنووکەییەکانی ناو کۆمەڵگایە، بەشێوەیەکی خێرا و لە کورتترینی ماوەدا بەمەبەستی گەیاندنی بە گەورترین ژمارە لە خوێنەران. بە مانایەکی دیکە ڕۆژنامگەری ئەو چالاکییەیە کە تاکەکەس و هێزە جیاوازەکانی ناو کۆمەڵگایەک لەکۆی ئەو شتانە ئاگاداردەکاتەوە کە لەو کۆمەڵگایەدا ڕوودەدەن، ئەو ناوەندەیە کە تێیدا کۆمەڵگا خۆی نیشانی خۆی ئەدات، لە وێنە و دەرکەوت و مەوداکانی خۆی دەڕوانێت و بەکۆی ئەو ڕاو بۆچوون و سەرنج و دیدانە ئاشنادەبێت کە هێزە جیاوازەکانی ناو ئامێزی هەڵیانگرتوە. ڕەنگە میتافۆری ئاوێنە باشترین شتێکبێت ڕۆژنامەگەریی پێ بچووێنرێت: ڕۆژنامەگەریی ئەو ئاوێنە ڕەمزییە گەورەیەیە کە بە کۆمەڵگا وێنە جیاوازەکانی خۆی نیشانئەدات. دەشێت لێرەدا هەڵوێستەیەک بکەین و ئەم پرسیارە سادانە سەبارەت بە کاراکتەری ڕۆژنامەگەریی کوردی لەخۆمان بکەین: ئایا ئەو ئاوێنە ڕەمزییەی ناوی ڕۆژنامەگەریی کوردییە لە کوردستاندا چی پیشانئەدات؟ ئایا ڕۆژنامەگەریی ئەمڕۆکەی کوردستان ئاوێنەی تەماشاکردنی کۆمەڵگای کوردییە لە وێنەکانی خۆی، یاخود ئاوێنەیەکە تێیدا حیزب هەم تەماشای خۆی دەکات هەم وێنەکانی خۆی بە کۆمەڵگای وکردی نیشانئەدات؟ ئایا ڕۆژنامەنووسان وێنەی کۆمەڵگا بە خودی کۆمەڵگا خۆی نیشانئەدان یان وێنەکانی حیزبی پێنیشانئەدەن؟

سەرنجدانێکی سەرپێیی لە زۆربەی هەرە زۆری ئەو ڕۆژنامانەی ئەمڕۆ لە کوردستاندا دەردەچن بەو دەرەنجامەمان دەگەیەنێت کە ڕۆژنامەگەریی کوردی لەمڕۆدا ئەوەندەی خەریکی نیشاندانی وێنەکانی حیزبە بە کۆمەڵگای کوردی ئەوەندە سەرقاڵی نیشاندانی وێنەکانی کۆمەڵگای کوردی نییە بە خودی ئەم کۆمەڵگایە. ئەوەندەی هەواڵ و باسوخواس و بۆچوونەکانی حیزب بەرجەستەدەکات ئەوەندە لەدوای کێشە ڕاستەقینەکانی کۆمەڵگای کوردی نییە و بەهیچجۆرێکیش بەشدارنییە لە دروستکردنی دیالۆگێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووری ئاشکرا و بەرفراواندا، کە وێناکردن و دید و بۆچوونە جیاوازەکانی ناو ئەم کۆمەڵگایە دەربارەی کێشە هەنووکەییەکانی ناوخۆی نیشانبدات. ڕۆژنامەگەریی کوردی ئەمڕۆکە ئەو ئەرکە گشتی و ئاشکرایە نابینێت کە ڕۆژنامەگەریی ڕاستەقینە دەبێت بیبینێت. ئەگەر ئەرکی ناساندنی کۆمەڵگا بە کێشەکانی و ئاشکراکردنی ئەو دید و بۆچوون و زانیارییە گرنگانەی لەو کۆمەڵگایەدا ئامادەیە جەوهەری کاری ڕۆژنامەگەریی بن ئەوا ڕۆژنامەگەریی کوردی لەم ڕووەوە لە دۆخی نووقسانییەکی گەورە و مەترسیداردا دەژی. بێگومان بۆ تێگەیشتن لەم نووقسانییە بونیادیە گەورەیەی ڕۆژنامەگەریی کوردی دەبێت لەو ڕاستییە سادەیەوە دەستپێبکەین کە ئەم ڕۆژنامەگەرییە منداڵی هەلومەرجێکی مێژوویی تایبەتە کە دەشێت دووان لە ئاکارە گرنگەکانی بەمشێوەیە دەستنیشانکەین:

یەکەم: ئامادەگی داگیرکەران و بێبەشکردنی کۆمەڵگای کوردی لە مافی قسەکردن لەسەر کێشە و گرفت و مژدە و هیوا و ئامانج و ڕووداوەکانی ناو هەناوی خۆی.
دووهەم: ئامادەگی شۆڕش و بەرگریکردنی چەکداری و لەوێشەوە باڵادەستی گوتارێکی حەماسی لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا کە وایکردوە ئەم ڕۆژنامگەرییە لەباتی خۆخەریککردن بە کۆمەڵگا و کێشەکانیەوە سەرقاڵی خۆ خەریککردنبێت بە شۆڕش و کێشەکانییەوە.

ئەم دوو پێشینە مێژوویەیە وایانکردوە ڕۆژنامەگەریی کوردی لەهەردوو دۆخەکەدا ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، توند بە حیزب و داخوازییە حیزبییەکانەوە گرێبدرێت. لەدۆخی ئامادەگی داگیرکەران لە کوردستاندا ڕۆژنامگەریی کوردی ڕاستەوخۆ لەژێر کۆنترۆڵی ئەو حیزب و لایەنە سیاسییانەدا بووە کە کوردستانیان داگیر و بەڕێوەبردوە، لەدۆخی شۆڕش و بەرگریشدا لە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆدابووە بەو حیزبە سیاسییانەوە کە لە شاخەکانی کوردستاندا نەیانهێشتوە ئاگری شۆڕشی درێژخایەنی کوردستان بکوژێتەوە. یەکەمیان هەوڵی جوانکردنی وێنەکانی بەعسی داوە لە کوردستاندا، دووهەمیان هەواڵەکانی شۆڕشی بە کۆمەڵگای کوردی گەیاندوە، یەکەمیان پرۆژەی دیسپلینکردنی کۆمەڵگای کوردی پێبووە، دووهەمیان لەڕووی پراکتیکییەوە حیزبی خستۆتە شوێنی کۆمەڵگا، یەکەمیان کاراکتەرێکی فاشیانەی هەیە دووهەمیان کاراکتەرێکی حیزبی داخراو. لە کورتی بیبڕینەوە ئەو دوو هێزەی کە خەیاڵی ڕۆژنامەگەریی هاوچەرخی کوردییان لە کوردستانی عێراقدا داڕشتوە بریتین لە:
١- بەرگری کوردی و ئامێزانبوونی ڕۆژنامەگەریی تێیدا بە حیزب و حیزبایەتی. بێگومان خوێنەری کوردی ئەو ڕاستییە دەزانێت کە مێژووی حیزبایەتی لە کوردستاندا مێژوویەکی پڕناکۆکی و شەڕ و پێکدادانی خوێنینە، کۆی ئەم ناکۆکیانەشیان ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ گواستراونەتەوە بۆناو ئەو ناوەندەی پێیدەگوترێت ڕۆژنامەگەریی کوردی. بەم گواستنەوەیەش ڕۆژنامگەریی کوردی ڕاستەوخۆ کاراکتەری دەزگایەکی حیزبی وەرگرتوە و لەناو کێشەی حیزبە سیاسییە ناتەباکانی کوردستاندا نووقمبووە.
٢- مۆدێلی بەعس بۆ داڕشتن و چاودێریکردن و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا و کردنی ڕۆژنامەگەریی بە ئامرازێکی گرنگی پڕوپاگەندەکردن.

سێ کێشەی گرنگ

گەرچی بە هەندێک حیسابات سەرپێیی ئەو دوو هۆکارەی سەرەوە ئەمڕۆکە لە کوردستاندا بەشێوەیەک لە شێوەکان لاوازبوون، بەعس لە کوردستاندا نەماوە و هێزە سیاسییە کوردییەکانیش زیاد لە ٥ ساڵە باس لە ئاشتبوونەوە و ڕێکخستنەوەی ماڵی کورد دەکەن. بەڵام هێشتا ئەو خەیاڵە کولتووری و سیاسی و ڕەمزییەی ئەو هەلومەرجە مێژووییە تایبەتە سەبارەت بە چییەتی ڕۆژنامەنووس و چییەتی ڕۆژنامەگەریی دروستیکردوە زۆر بەهێزە و تائێستاش بەشی هەرە گەورەی ڕووبەری ڕۆژنامەگەریی کوردی بەڕێوەدەبات. هێشتا کەلەپووری شۆڕشی چەکداری حیزبی و کەلەپوری بەعس لەوپەڕی بەهێزیدان، لە یەکەمیاندا ڕۆژنامەنووس وەک کادرێکی حیزبی، یان وەک فەرمانبەرێک لەلای حیزب، مامەڵەدەکرێت. لە دووهەمیاندا ڕۆژنامەنووس ستایشی سەرکردە و سیاسەتەکانی سەرکردە و حیزبەکەی سەرۆک دەکات. یەکەمیان کولتوورێکی دروستکردوە کە نەشێت لەدەرەوەی هەقیقەتەکانی حیزبدا هیچ هەقیقەتێکی دی ببینین، دووهەمیان کولتوورێک کە هەموومان ناچاربین شوناسی خۆمان لە شوناسی سەرۆکەوە وەرگرین. یەکەمیان لەنێوان ڕۆژنامەنووس و بزوتنەوەکەدا هیچ مەسافەیەکی ڕەخنەیی نەهێشتۆتەوە، دووهەمیان داوا لە ڕۆژنامەنووس دەکات ببێتە خزمەتکارێکی خۆویستی دیکتاتۆریەت و سیاسەتەکانی. لە هەردوو سیستمەکەشدا میکانیزمی تایبەتی شاردنەوەی زانیاری و هەواڵ و بۆچوون و ڕا و سەرنجی جیاواز ئامادەن و هەردووکیشیان، بەبڕی جیاواز، پانتاییەکی تایبەت بۆ پڕوپاگەندەکردن بەجێدەهێڵن. بەبۆچوونی من ئەم دۆخە تایبەتەی ڕۆژنامەگەریی کوردی سێ کێشەی گرنگی دروستکردوە:

یەکەمیان: کێشەیەکی پیشەیی، میهەنییە. مەبەستم لەمەش نەبوونی ڕۆژنامەنووسە بەمانا پیشەییەکەی، ڕۆژنامەنووسێک کە ئەو ئەرکانە جێبەجێکات کە لە بەشی یەکەمی ئەم ووتارە و هەندێک شوێنی ئەم بەشەدا باسکراوە.
دووهەمیان: کێشەیەکی سیاسییە، کە تێیدا سیاسەت ڕۆژنامەنووس لە کەسێکی پشکنەر و ڕەخنەیی و چاودێریکەرەوە و دەگۆڕێتە سەر فەرمانبەرێکی حیزبی، یان فەرمانبەرێک لای حیزب کە دەبێت ئەمر و نەهییەکانی حیزب بنووسێتەوە.
سێهەمیشیان: کێشەیەکی کولتوورییە کە تێیدا وێنەیەکی تایبەت بۆ ئەرک و شوێن و ڕۆڵ و بەرپرسیاریەت و ئینتیمای ڕۆژنامەگەریی و ڕۆژنامەنووس دروستبووە، وێنەیەک کە تێیدا ڕۆژنامەگەریی وەک یەکێک لە ژوورە تایبەتەکانی ناو ماڵی حیزب دەبینرێت نەک وەک ژوورێک لە ماڵی کۆمەڵگادا، بەشێکە لە ویژدانی حزیبی نەک لە ویژدانی کۆمەڵایەتی و شەرعیەتی بوونی لە حیزبەوە وەردەگرێت نەک لە کۆمەڵگاوە.

دوو مۆدێلی جیاواز بەڵام لێکچوو

لەم دوو مۆدێلەدا، مۆدێلی شۆڕش و مۆدێلی بەعس، دوو وێنەی جیاوزمان بۆ ڕۆژنامەنووس هەیە کە لە زۆر ڕووەوە ناکۆکە بەو وێنانەی ڕۆژنامگەریی وەک پیشەیەکی تایبەت بۆ ڕۆژنامەنووسی هەیە. لە مۆدێلی شۆڕشدا ڕۆژنامەنووس پێشمەرگەیە و وەک پێشمەرگەش چاوەڕوانی ئەوەی لێدەکرێت گوێڕایەڵی داخوازی و ویست و پلانەکانی ئەو حیزبە سیاسییەبێت کە کاری تێدادەکات، ئەو کارەشی کە ئەنجامیئەدات بریتییە لە بەرهەمهێنانی گوتارێکی حەماسیی بۆ کۆکردنەوەی خەڵک لەدەوری حیزب و لە دەوری شۆڕش. لە دووهەمیاندا ڕۆژنامگەر فەرمانبەری دەوڵەتە و دەبێت وەک فەرمانبەرێک بجوڵێتەوە، ئەوەی دەوڵەت داوایدەکات، کە بێگومان داواکارییەکی فاشیانە و دیکتاۆریانەیە، پیادەبکات. گەر ئەمەشت نەکرد بکوژرێیت یان بگیرێیت یان ڕاونرێیت.
گەر فێڵ لەخۆمان نەکەین و لەگەڵ ویژدانی مێژوویی خۆماندا ڕاستگۆبین بە ئاسانی دان بەو ڕاستییەدا دەنێین کە بەشی هەرەزۆری ڕۆژنامەگەریی حیزبی لە کوردستانی ئەمڕۆدا پێیەکی لەناو مۆدێلی ڕۆژنامەگەریی شۆڕش و پێیەکی دیکەی لەناو مۆدێلی ڕۆژنامەگەریی بەعسدایە.
ئەم مۆدێلە تەواو پێچەوانەی ئەو مۆدێلانەی ڕۆژنامەگەرییە کە بە مەبەستی بنیادنان و پیادەکردنی دیموکراسیەت دەستبەکارن. ڕۆژنامەگەرییەک خولیای دیموکراسیەت بەرێوەبیات لە هەوڵی گەڕاندایە بەدوای هەواڵ و باسوخواس و زانیاری هەنووکەییدا کە سەرنجی خوێنەران ڕاکێشێت و کۆمەڵگا پێویستیپێبێت، کەچی ڕۆژنامەگەریی حیزبی بەدوای هەوڵ و باس و خواسی هەنووکەیی نەدۆزاوەدا ناگەڕێت، بەڵکو بەدوای خوێنەرێکدا دەگەڕێت کە هەواڵ و حیکایەتە حازرەکانی حیزب ببیستێت. ئەم دوو ئەرکەش تەواو پێچەوانەی یەکترین، یەکەمیان لە کارکردنیادا وەک ڕۆژنامەگەرییەکی سەربەخۆ ڕۆڵی میکانیزمێک دەبینێت بۆ کۆکردنەوەی هەواڵ و ڕا و بۆچوونی جیاواز، دووهەمیان ڕۆڵی ئامرازێکی حیزبی دەبینێت بۆ گەڕان بەدوای خوێنەر و خەڵک و جەماوەردا بۆ حیزب. لە یەکەمیاندا ئینتیمای ڕۆژنامگەریی بۆ پرنسیپەکانی کاری پیشەیی ڕۆژنامەگەرانەیە لە دووهەمیاندا بۆ ویست و داواکاری و سیاسەتەکانی حیزب، یەکەمیان کاری ئاگادارکردنەوە و بەخشینی زانیارییە دووهەمیان ڕۆڵێکی تەعبەوی دەبینێت، لە یەکەمیاندا ڕۆژنامەنووس کەسێکە لەنێوان کۆمەڵگا و دەسەڵاتداران دەوەستێت، لە دووهەمیاندا ڕۆژنامەنووس بەردەستێکە لە بەردەستەکانی حیزب.

ئێستا با بگەڕێینەوە بۆ ئەو کێشەیەی لە نێوان کاک عارف تەیفور و مەم بورهان قانیعدا هاتەکایەوە. کاک عارف سیاسییەکی کوردە و لەناو ئەو هەلومەرجە سیاسی و کولتووری و ڕۆژنامگەرییەدا گەورەبووە کە لەسەرەوە هێمام پێکرد، واتە کەسێکە لەناو بەرگری و شۆڕشی کوردەوە هاتوە و وەک زۆربەی سیاسییەکانی کوردستان ڕۆژنامگەریی وەک ژورێک لە ژورەکانی حیزب تەماشادەکات، ڕۆژنامەنوسیش وەک فەرمانبەری حیزب دەبینێ و دەبێت ئەو هەواڵانە بڵاوکاتەوە کە حیزب حەز بە بڵاوکردنەوەیان دەکات یان مەودای بڵاوکردنەوەیان ئەدات، یان بڵاوکردنەوەیانی پێناخۆش نییە. لە کاتێکدا مەم بورهان قانیع ڕۆژنامەنووسێکی گەنجە و لە سەردەم و ڕۆژگار و هەلومەرجێکی دیکەدا گەورەبووە و دید و تێڕوانین و وێناکردنێکی دیکەی بۆ

کاری ڕۆژنامەنووس و ئەرکی ڕۆژنامەگەریی هەیە. لە دیدی ڕۆژنامەنووسە ڕەخنەیی و سەربەخۆکانی کوردستاندا کاری ڕۆژنامەنووس بریتییە لە ئاشکراکردن، لەکاتێکدا بەشێکی گەورەی کاری حیزبی لە کوردستاندا بریتییە لە نهێنیکاری و شاردنەوە. بێگومان ئەم ناکۆکییە لەنێوان دیدی ئەو نەوە گەنجەدا بۆ ڕۆژنامەگەریی و دیدی نوخبەی سیاسی باڵادەست لە کوردستاندا بەم ڕووداوەی نێوان کاک عارف و مەم بورهان قانیع کۆتایی پێنایەت، سبەینێ و دوو سبەی و سێ سبەی ئێمە شایەتی کێشەی دیکەی لەم بابەتە دەبین، چونکە ئەو ناکۆکییە پەیوەندی بە ناکۆی تایبەت و شەخسی نێوان ئەم سیاسی و ئەو ڕۆژنامەنووس نییە، بەڵکو وابەستەی ئەو نووقسانییە بونیادییانەیە کە لەسەرەوە هێمام پێکردن. چارەسەرکردنی ئەم کێشەیەش پەیوەندی بە گۆڕانی ئەو وێنە و ئەرک و چاوەڕوانیانەوەیە کە نوخبەی سیاسی باڵادەست لە کوردستاندا بۆ ڕۆژنامەنووس و ڕۆژنامەگەرییان هەیە، وەکچۆن وابەستەی ئەوەشە ڕۆژنامەنووسانی کوردستان ڕازینەبن بەو ئەرکی فەرمانبەرییەی حیزب بەسەریدا سەپاندون و بەهۆیەوە هەموو سەربەخۆییەکی لێسەندونەتەوە. دروستبوونی ئەو چەند ڕۆژنامە ئەهلییە لە کوردستاندا هەنگاوێکی گرنگە بۆ گۆڕانێکی هێمن و لەسەرخۆی ئەو وێنە و چاوەڕوانی و ئەرکانە و پڕکردنەوەی ئەو نووقسانیانەی باسمانکردن، بەڵام ئەو فشارە گەورەیەی لەسەر ئەم ڕۆژنامانە و ئەو ڕۆژنامەنووسانەیە کە تیایاندا کاردکەن، گومانێکمان لا دروستدەکات کە ئەم پرۆسەیە لە کوردستاندا بە ئاسانی بەرە و کامڵبوون نەڕوات. مەترسی هەڵوێستی کاک عەرف تەیفور لە مەم بورهان قانیع لەم خاڵەوە سەرچاوەدەگرێت، واتە لە بەرگرتن بە دروستبوونی ڕۆژنامەگەرییەک ئازاد و بەکارهێنانێکی خراپ و ناڕاستی ئەو دەسەڵاتەی کە کاری سەرەکی ڕۆژنامەگەر چاودێریکردنیەتی. هەر لێرەشەوە ئەو پەتای شکاتکردنەی ئەمڕۆ لە کوردستاندا یەخەی ڕۆژنامە ئەهلییەکانی گرتۆتەوە هیچی لێسەوز نابێت جگە لەسەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی ئەو شێوازی ڕۆژنامەگەرییەی بەعس لە عێراقدا دروستیکردبوو، ئاخر بەشێکی زۆری ئەو یاسایانەی ئەمڕۆ ڕۆژنامەنووسانیان پێ داوەریدەکرێت هەر یاساکانی بەعس خۆین یان کۆپییەکی سووکتری ئەو یاسایانەن کە دواجار عێراقی کردە یەکێک لە تۆقێەرترین ئەزموونە سیاسییەکانی سەدەی بیستەم.

لەمانەش بترازێت ئەمڕۆ نەوەیەک لە خوێندەواری گەنج لە کوردستاندا دروستبووە کە منالّی ئەو گۆڕانکارییە گەورانەن لە ١٥ ساڵی ڕابووردوودا لە کوردستان و دەرەوەی کوردستاندا هاتوونەتەکایەوە، ئەم نەوەیە بەعس ناناسێت و باسکردنی ڕابووردی تێکۆشەرە سیاسییەکان و خەباتی حیزبەکوردییەکانیش بەس نییە بۆئەوەی وایانلێبکات هەستێکی تەندروستی بەبەرپرسیاریەتیان تیادروستبێت بەرامبەر بە مێژووی کۆمەڵگای کوردی و ئەو خەباتەی نەوەکانی بەر لەوان ئەنجامیانداوە. فرۆشتنی ڕابوردوی حیزب و ڕابووری تێکۆشەرانی حیزب بەم نەوەیە نایانکاتە هاوڵاتی بەرپرسیار، ئەم نەوەیە پێویستی بەوەیە وەک بوونەوەری ئازاد و سەربەخۆ و خاوەن ئیرادە مامەڵەی لەگەڵدابکرێت، ئەو هەستەی لا دروستبێت کە توانای بڕیاردانی هەیە و وەک هاوڵاتییەکی بەرپرسیار دەتوانێت کاریگەری هەبێت لەسەر ئەو سیستەمە سیاسیەی لە کوردستاندا باڵادەستە و لەسەر ئەو بڕیارانەش کە بەڕێوەبەرانی ئەو سیستەمە دەریدەکەن. نەک لەڕێگای فشار و ترس و زینادنکردنەوە مامەڵەیان لەگەڵدابکرێت و هەقیقەتی تاڵی خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتیان وەک کوردایەتیکردن پێبفرۆشرێت. لە بەشی داهاتودا ئاشکراتر لەم مەسەلانە ئەدوێم.

تێبینی:

بەبێ وەرگرتنی ڕەزامەندی نوسەر هیچ کەسێک یان دەزگایەک مافی لەچاپدانەوە و بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتەی نییە.